

Bilaga 1 A

Slutsatser från projekt som testat olika metodik vid tillsyn av små avlopp

Metod	Testat av	Slutsatser/kommentarer
<p>Information som styrmedel till fastighetsägare. Ett av kampanjens syfte var att belysa olika sätt att arbeta mer effektivt med tillsyn av små avlopp: dels genom information och media, men också genom mindre tidskrävande sätt att inventera avlopp, exempelvis genom enkätutskick eller via telefonsamtal.</p>	<p>Projektet Små avlopp – ingen skitsak, Naturvårdsverket tillsammans med 137 svenska kommuner (HaV, 2012)</p>	<p>Effektiviteten i kommunerna ökade inte, men man upplevde ett ökat stöd från centralt håll. Länsstyrelsernas engagemang saknades. Informationsmaterialet, bland annat "Är ditt avlopp rött, gult eller grönt?", ansågs bra men mer praktiska tillsynsverktyg efterfrågades, till exempel mallar för tillsynsblanketter och beslut, och tillvägagångssätt i tillsynsarbete.</p>
<p>Informationsprojekt, relativt fristående från kommunens ordinarie tillsynsverksamhet.</p> <p>I projektet valdes totalt 1378 fastighetsägare ut i de tre deltagande kommunerna. Ett brev skickades till dem som informerade om projektet och gav grundläggande information om vad som är ett grönt, gult eller rött avlopp. Särskilt utbildade telefonister från ett callcenter ringde sedan upp fastighetsägarna på kvällstid och frågade om deras avlopp och vilka planer de hade för dem, samt frågade om de ville ha mer information och om de ville gå på en informationskväll.</p>	<p>Projektet Renare avlopp, Naturvårdsverket tillsammans med Skellefteå, Norrtälje och Linköpings kommuner. (Naturvårdsverket, 2010)</p>	<p>Över 90 % av fastighetsägarna tyckte att det var lätt att bedöma om de hade ett grönt, gult eller rött avlopp. Ungefär 5 % uppgav att de hade gjort konkreta åtgärder, ungefär lika många planerade att göra det. I princip alla dessa menade att det var informationsprojektet som påverkat dem att agera. Kommunikationen till fastighetsägarna fungerade. Projektet ansåg att den påverkat både kunskap och attityder om de enskilda avloppen. Dock svag respons i form av ansökningar som kom in till kommunerna under projekttiden. Ökad kunskap kring kommunikation är viktigt. GIS-hantering kan snabba upp tillsynsprocessen.</p> <p><i>(HaV:s kommentar: Uppföljning 2014 visade att åtgärdstakten inte ökat. Inflödet av ansökningar var fortfarande lågt till de deltagande kommunerna)</i></p>
<p>Rådgivningsprojekt vid Björnöfjärden på Ingarö. Informationsmöten, VA-rådgivning och under 2013 och 2014 ekonomiska bidrag till s.k. "guldlösningar", miljömässigt önskvärda avloppslösningar:</p> <p>Vakuumpolett till slutna tank – 20 000 kr,</p> <p>Vanlig toalett till slutna tank – 10 000 kr.</p> <p>Förbränningsstolett – 5 000 kr</p> <p>Urinsorterande torrtoalett med uppsamling av urin och borttransport av latrin – 5 000 kr.</p> <p>I projektet har särskilt uppmärksamats problemen med fritidshus med "torra lösningar" där fastighetsägarna själva ska ta hand om avfallet. En belastningsberäkning har visat att ackumuleringen av näringsämnen är för hög och att det leder till en belastning på Björnöfjärden. Näringsämnen behöver föras bort från området.</p>	<p>Stiftelsen Baltic Sea 2020 i samarbete med Värmdö kommun, projektet "Hjälp din vik – förbättra ditt avlopp" (Baltic Sea 2020, 2013)</p>	<p>I området finns ca 190 fastigheter totalt (av ca 660 st.) som projektet bedömt behöver en förändring. Av dessa har ca 50 % från början haft torr toalett med eget omhändertagande. Eftersom många av dessa inte vill/har råd att höja VA-standarden till WC-lösning/urintank så har projektet byggt en latrintömningsstation där de gratis kan tömma sina latrintunnor. Fastighetsägarna är positivt inställda till att åka iväg med sin tunna och tömma själva i stationen men det är ännu osäkert hur många som kommer att göra detta.</p> <p>I målgrupp 1) har fastighetsägarna haft krav på sig från kommunen. Av totalt 52 st. har 36 st. åtgärdat sina avlopp. I målgrupp 2) fanns fastighetsägare som tillsynats av kommunen 2008 och då fått godkänt för nya och gamla lösningar som projektet nu lobbade hårt för att få till en förbättring på. I målgrupp 2, med totalt 137 fastigheter, har 32 st. åtgärdat avloppet. Dessa har gjort nytt avlopp trots att inget krav på åtgärder ställts av kommunen.</p> <p>Runt 75 av de ca 190 berörda fastigheterna är "ej intresserade". I denna grupp ingår en del som tidigare gjort nya BDT-anläggningar och kommer att tömma sin latrin i tömningsstationen. Förutom dessa så utgörs gruppen av främst de som fått godkänt avlopp alternativt valt en sämre ny lösning i samband med tillsyn 2008. Ett par stycken utreder också möjligheten att ansluta sig till ett större reningsverk i närområdet. Siffran omfattar även ca 45 st. som projektet inte fått kontakt med.</p> <p>Intresset från de som haft krav på sig har varit avsevärt</p>

högre av naturliga skäl. Där har projektet haft kontakt och VA-rådgivning med fler än de 36 st. som åtgärdat WC-avloppen. VA-rådgivning upplevs som ett effektivt sätt att arbeta med att få fastighetsägare att göra förbättringar på sina avlopp. (Bojvall, 2014)

I ett LOVA-projekt testade miljökontoret i Laholm två varianter av tillsyn.

1) Arkivtillsyn – de uppgifter som framkom användes för att bedöma avloppsanordningen. Det innebar att endast några få fastigheter besöktes. I ett första steg skickades ett informationsbrev ut tillsammans med en broschyr om vattendraget.

I informationsbrevet stod vilka uppgifter som miljökontoret hade om avloppet. Fastighetsägaren fick möjlighet att höra av sig om uppgifterna inte stämde.

Efter cirka 3 veckor skickades miljökontorets bedömning. Om avloppet inte godkändes kommunicerades förbudet. För tillsynen togs timavgift, även de som blev godkända fick betala handläggningstiden.

2) Fastighetsägarna fick möjlighet att själva bedöma sitt avlopp med checklisten "Är ditt avlopp rött gult eller grönt?".

Om avloppet bedömdes som gult eller grönt skulle de höra av sig och boka inspektion. Om avloppet bedömdes som rött kunde de komma in med en ansökan eller höra av sig till miljökontoret. Om fastighetsägaren inte hörde av sig fick de antingen en tid för inspektion eller ett bedömningsbrev.

Efter inspektionen skrevs en bedömning om avloppet var godkänt eller inte. Vid ej godkänt kommunicerades förbudet. Timavgift debiterades alla förutom de som själva valde att komma in med en ansökan inom tre månader.

Laholms kommun
(Tillsynssamverkan
Halland, 2014)

1) Arkivtillsyn: Många fastighetsägare var negativa till att betala avgiften då ingen inspektion genomförts. De var dessutom osäkra på vad de behövde åtgärda. För miljökontoret var det en effektiv metod då många avlopp kunde inventeras på kort tid. Metoden är användbar om miljökontoret redan har uppgifter om avloppen i området.

(HaV:s kommentar: I M 1320–13 från mark- och miljödomstolen i Växjö 2014-02-27 prövades ett ärende där miljöförvaltningen förbjöd en anläggning med utgångspunkt från registeruppgifter. Fastighetsägaren överklagade beslutet med motiveringen att kommunen inte hade varit på plats och tittat. Överklagandet fick inte bifall och kommunens bedömning stod sig. I det specifika ärendet gällde det ett väldokumenterat sandfilter från 70-talet vilket uppenbart inte uppfyllde dagens teknikkrav.)

2) Inspektioner efter egenbedömning: Miljökontorets uppfattning är att bemötandet blev bättre när fastighetsägarna själva fick vara delaktiga i tillsynen. Det var flera som ville ha en inspektion trots att de blev informerade om att avloppet inte uppfyllde kraven. Det var dock många som inte hörde av sig utan behövde påminnas. Det är viktigt att vara tydlig med när fastighetsägaren ska höra av sig.

I ett LOVA-projekt testade miljökontoret i Varberg tre olika varianter av tillsyn:

1) Kan man få fastighetsägarna att självmant höra av sig sedan de fått upp ögonen för statusen på sitt eget avlopp och fått kunskap om vilka effekter utsläppet får i närområdet? Varbergs kommun ville testa och började med att hålla ett informationsmöte och därefter följde ett utskick av Naturvårdsverkets checklista "Är ditt avlopp grönt, gult eller rött?" Inga ytterligare påstötningar gjordes.

Varbergs kommun
(Tillsynssamverkan
Halland, 2014)

1) Enbart information: Av totalt 43 stycken i delområdet som fått ut checklisten kontaktade under påföljande år endast 2 av dem miljökontoret för att göra om sitt avlopp. Av erfarenhet vet miljökontoret att åtminstone ca 75 procent av avloppsanläggningarna kan förväntas vara bristfälliga. Miljökontoret menade att kanske hade någon mer hört av sig om de fått längre tid men utfallet var ändå så pass lågt att metoden inte bedömdes fungera.

2) Platsbesök: Fördelen med platsbesöken är att handläggaren får en god kunskap om tillsynsområdet, ser vilka svårigheter som kan komma, vilka fastigheter som kan behöva gå samman i gemensamma lösningar o.s.v. Besöket är också en form av service till fastighetsägarna då information och diskussion om

<p>2) Tillsynsarbetet startades upp med ett informationsmöte samt följdes av bokade Tillsynsbesök på plats.</p> <p>3) Efter en informationsträff skickades en bokning ut med tid för tillsynsbesök. Naturvårdsverkets checklista ("Är ditt avlopp rött, gult eller grönt?") medföljde liksom en enkät.</p> <p>Kan fastighetsägaren tydligt se att avloppet är rött finns möjligheten att avboka besöket och självinventera genom att skicka in tillsynsenkäten.</p>		<p>eventuella åtgärder kan påbörjas direkt. Nackdelen är tidsåtgången.</p> <p>3) Miljökontoret har landat i att denna metod är bästa alternativ. En gyllene medelväg som kombinerar behov av snabb handläggning med tydlig kommunikation med fastighetsägaren.</p> <p>Miljökontoret har i vissa enskilda fall ansett att det är bäst med ett besök på plats t.ex. om det är tätt mellan husen och om de anar att det behövs en samordnad lösning. I dessa fall erbjuds inte fastighetsägaren möjligheten att självinventera.</p>
<p>I ett LOVA-projekt testade miljökontoret i Norrköping åtta olika metoder för att inventera och åtgärda bristfälliga enskilda avlopp.</p>	<p>Norrköpings kommun (Andersson, 2014)</p>	<p>Några av de samlade slutsatserna:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Tillsyn i fält av alla hus är tidskrävande och kan vara svårt att planera geografiskt, men kan ge en bättre kommunikation med fastighetsägare. – Att registrera informationen om avloppsanläggningarna i ett samlingsärende för varje avrinningsområde gör att det är svårt att få ut statistik, även om det finns fördelar med att hitta allt på ett ställe. – Tillsyn via enkät där fastighetsägarna själva lämnar uppgifter om sitt avlopp kan fungera för att snabbt få en överblick av statusen i ett visst område, men det finns risk för att noggrannheten blir låg. De som inte svarar behöver man besöka oavsett. – För att höja andelen fastighetsägare som skickar in skriftliga uppgifter kan det underlätta att skicka med ett förfrankerat svarsbrev tillsammans med enkäten eller den tjänsteskrivelse där man ber om kompletterande uppgifter. – Det är tidsbesparande att göra bedömningar utifrån registeruppgifter för att därmed göra så få platsbesök som möjligt. Endast de som inte kan dömas ut på förhand eller godkännas utifrån registeruppgifter besöks på plats. – Online-enkät fungerar bra, liksom att planera tillsynsbesök med hjälp av kartverktyg (i detta fall MapInfo) för att slippa långa körsträckor. – Goda erfarenheter av samordnade tillsynsbesök som en punktinsats med flera inspektörer under ett visst antal dagar. – Det tar längre tid och mer resurser i anspråk än vad man kan tro inledningsvis.
<p>I ett LOVA-projekt inventerades avlopp i Lillåns avrinningsområde. Först kontaktades fastighetsägare skriftligen med information om projektet. Med informationen följde ett frågeformulär gällande fastighetens avloppsanläggning med frågor kring dess utformning och ålder.</p> <p>Utifrån svaren i enkäterna kunde ett antal fastigheter bedömas ha så pass undermåliga avloppsanläggningar att de inte besiktigades i fält. Dessa fastighetsägare fick ett brev med information om att deras anläggning inte uppfyller dagens krav på enskilda avloppsanläggningar och måste åtgärdas.</p> <p>Ett antal anläggningar har inte kunnat bedömas enbart utifrån de enkätsvar som kom in utan har därför besiktigats i fält. Även dessa</p>	<p>Gislaveds kommun (Sweco, 2012)</p>	<p>Av de 548 fastigheter som fått enkät från kommunen bedömdes totalt 388 avloppsanläggningar. 313 stycken bedömdes ha en icke godkänd avloppsanläggning som kommer att behöva åtgärdas inom 1–5 år. De icke godkända anläggningarna utgjorde 81 % av antalet bedömda anläggningar. 125 av anläggningarna kunde dömas ut efter att miljökontoret granskat uppgifter i enkäter. 272 inventerades i fält.</p>

<p>fastighetsägare har därefter fått ett brev med information om huruvida deras anläggning uppfyller dagens krav på enskilda avloppsanläggningar eller inte.</p>		
<p>Tillsyn på enskilda avloppsanläggningar bedrivs på Gotland inom ramen för ett projekt som kallas "Klart vatten". Projektet startade 2009 och är självfinansierat genom de handläggningsavgifter fastighetsägare betalar i samband med tillståndet för enskilt avlopp. En reklambyrå har anlåtits för att ta fram en broschyr som trycker på fastighetsägarens eget ansvar. Vidare ligger fokus mycket på problemen med grundvatten och kvaliteten på dricksvattnet.</p>	<p>Projektet "Klart vatten", Gotlands kommun (Edsbage, 2014)</p>	<p>Inga tillsynsbesök görs inledningsvis utan information skickas ut till alla fastighetsägare som har avlopp anlagda före 1987. Vidare finns en webbplats som informerar om hur långt arbetet kommit, vad som gäller när man vill göra nytt etc. Har inget hänt efter 2 år så skickas en påminnelse ut med en begäran om redovisning från fastighetsägaren. Om avloppet bedöms undermåligt kan förbud meddelas. Kommunen tar då ut 2 h tillsynsavgift.</p> <p>Årligen har 1200 utskick till fastighetsägare gjorts under de senaste 4 åren. Av dessa är det ca 70 % som frivilligt har vidtagit åtgärder utan förbud. Under 2014 har den siffran varit så hög som 93 %. 7 % har gått vidare till förbud.</p>
<p>Haninge kommun uppdrog åt Södertörns miljö- och hälsoskyddsförbund att ha tillsyn på 4500 avlopp under en 4-årsperiod, 2010–2013. Både BDT och BDT/WC avlopp har omfattades. Antalet som arbetat i projektet varierade, som mest 10 personer. Informationsbrev skickades ut till samtliga fastigheter som skulle inventeras. Projektet hade en jourtelefon bemannad måndag–fredag samt en egen mailadress. På hemsidan fanns information om vilka geografiska områden som omfattades och när. Under projektets gång anställdes även en VA rådgivare i Haninge kommun.</p>	<p>Södertörns miljö- och hälsoskyddsförbund , SMOHF (Engblom, 2015)</p>	<p>Några av de samlade slutsatserna:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Ca 70 % av de inventerade avloppen hade brister. Det kunde gälla allt från att inrätta ett nytt avlopp till att åtgärda mindre saker på befintligt avlopp. – Lagg mycket tid i planeringsskedet av projektet med att få en väl fungerande logistik, exempelvis behöver registratören hinna med att ta hand om flödet av handlingar genom tillsynsmyndigheten. – SMOHF:s erfarenhet är att max 500 st. fastigheter per år är lagom att inventera för att en organisation stor som deras (drygt 40 anställda) ska kunna hantera detta. Då kan 4 personer sköta inventeringen. – Information är en viktig framgångsfaktor. Media är eller blir intresserade. – Om det är kort om tid och resurser: koncentrera inventeringen till WC-avlopp i första hand. – Informera länsstyrelsen om inventeringen, då de får en del överklaganden vilket de behöver avsätta resurser för. – Entreprenörerna räckte inte till, så inför ett inventeringsprojekt, ha en dialog med entreprenörerna. – I vissa områden har det blivit så att fastighetsägarna vill gå ihop och göra gemensamt avlopp. Skapa förutsättningar för detta genom att ge gott om tid för fastighetsägarna att åtgärda sina avlopp. Det är en lång process att skapa en gemensamhetsanläggning. – Anställningen av en VA-rådgivare har fallit mycket väl ut.
<p>Havs-och vattenmyndigheten arbetade under 2013 med ett regeringsuppdrag som syftade till att förbättra situationen med de små avloppen. Bland annat valde man ut ett tiotal kommuner och granskade deras arbete med små avlopp.</p>	<p>HaV (Havs- och Vattenmyndigheten, 2013)</p>	<p>Identifierade framgångsfaktorer m a p tillsynsmetodik:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Tillsyn har skett område för område. Ett område "färdiginventeras" innan informationsbrev skickas ut samtidigt till alla fastighetsägare med bristande anläggningar inom området. Detta har fått en något större påverkan på fastighetsägares villighet att vidta åtgärder. – Utskick av informationsbrev som en följd av tillsyn och som i sin tur följs av t.ex. öppet hus eller lokal informationsträff i området – Tillsyn följs av förelägganden om krav på åtgärder samt förbud av bristfälliga anläggningar. – Informationsbrev med adressat och som innehåller information om den specifika anläggningen istället för ett allmänt innehåll (likadant brev till alla). – Dokumentationsbladet 'rött, gult och grönt avlopp' har använts och sänts ut tillsammans med informationsbrev,

delats ut av slamtömmare, vid informationsträffar, öppet hus, mässor etc.

- Information om tillsynsmyndighetens arbetssätt och vilka konsekvenser som väntar den fastighetsägare som inte tar initiativ till åtgärder före myndigheten gör det.
- Information om att fastighetsägare som inte vidtar åtgärder inom två år kommer att få en tillsynsavgift till följd av den utredning tillsynsmyndigheten då behöver göra och få föreläggande om åtgärd eller förbud.
- Förelägganden genomdrivs sedan områdesvis inom denna tidsperiod.
- Annonsering om hur många som fått föreläggande om förbud i varje område och vilka områden som står på tur.
- VA-rådgivning, inte minst till fastighetsägare som överväger gemensamhetsanläggningar
- Underlättande av ansökningsprocedur med information om ansökningsprocessen samt lätt tillgängliga ansökningsformulär. Gemensamma ansökningsdokument och procedurer över kommungränser.
- Länkar till mer information om avloppstekniker och vad de klarar finns på webbsida, informationsträffar, öppet hus och mässor.
- Samarbete med maskinentreprenörer t.ex. kontaktlänkar, inbjudna deltagare till informationsträffar, öppet hus och mässor
- Formulär för förfrågan om en fastighets avloppsstatus för fastighetsägare, husspekulanter och mäklare. Förekommer även som webbformulär. Samarbete med mäklare t.ex. utbildning av mäklare.

Referenser

- Andersson, C. (2014). Slutrapportering av LOVA-projekt ”Inventering av enskilda avlopp i Norrköpings kommun som påverkar havet mest” BMK Diarie nr. 2010-3508. Norrköping: Norrköpings kommun.
- Baltic Sea 2020. (2013). Hämtat från Hjälp din vik - förbättra ditt avlopp: <http://www.balticsea2020.org/enskilda-avlopp> den 8 8 2014
- Bojvall, J. A. (den 15 09 2014). Projektledare. (B. Forsberg, Intervjuare)
- Edsbage, M. (den 16 09 2014). Miljöchef, Gotlands kommun. (B. Forsberg, Intervjuare)
- Engblom, S. (den 16 02 2015). Avdelningschef, Södertörns miljö- och hälsoskyddsförbund. (B. Forsberg, Intervjuare)
- HaV. (2012). [*Havs- och vattenmyndighetens rapport 2012:11, Små avlopp ingen skitsak - Uppföljning av Naturvårdsverkets tillsynskampanj för små avlopp.*](#) Göteborg: Havs- och vattenmyndigheten.
- Naturvårdsverket. (2010). [*Renare avlopp - ett pilotprojekt för bättre enskilda avlopp. Naturvårdsverkets rapport 6338*](#) . Stockholm: Naturvårdsverket.
- Sweco. (2012). Projekt Lillån – Inventering av enskilda avlopp Slutrapport. Gislaved: Gislaveds kommun.
- TillsynssamverkanHalland. (2014). [*Metodutveckling av åtgärder mot övergödning.*](#) Halmstad: Region Halland.